

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Boşanmış ve Evli Kadınlarda Depresyon, Anksiyete, Stres, Duygusal Yalnızlık ve Sosyal Kaygının Karşılaştırılması

Melis ÇAPLI, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yakınoğu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Lefkoşa, KKTC, e-posta: uzm.psk.meliscapli@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4711-3072>

Doç. Dr. Hande ÇELİKAY SÖYLER, Yakınoğu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Lefkoşa, KKTC, e-posta: hande.celikay@neu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6735-1321>

Öz

Boşanmış ve evli kadınlar, medeni durumlarına bağlı olarak duygusal ve sosyal problemler yaşayabilmekte ve her iki grup da farklı yaşam deneyimlerine sahip oldukları için farklı zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu kapsamda araştırmanın amacı; boşanmış ve evli kadınların depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı düzeylerinin karşılaştırılmasıdır. Araştırmada nedensel karşılaştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye ve KKTC'de yaşayan 18 yaş ve üzeri en az bir kere boşanma deneyimi yaşamış 500 kadın ve 500 evli kadın olmak üzere toplam 1000 kadın oluşturmaktadır. Araştırmada Bilgilendirilmiş Onam Formu, Sosyo-demografik Bilgi Formu, Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği (DASÖ-21), Yetişkinler İçin Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği (SELSA-S), Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Evli kadınların anksiyete, depresyon, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı düzeylerinin boşanmış kadınlardan daha düşük olduğu görülmüştür. Bu sebeple boşanmış kadınlar tespit edilerek boşanmanın olumsuz sonuçlarına yönelik önleyici eğitim ve psikolojik yardım programlarının ayrıca grup veya bireysel psikolojik danışmanlığın yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Depresyon, Anksiyete, Stres, Duygusal Yalnızlık, Sosyal Kaygı.

Makale Gönderme Tarihi: 05.09.2023

Makale Kabul Tarihi: 08.01.2024

Önerilen Atıf:

Çaplı, M. ve Çelikay Söyler, H. (2024). Boşanmış ve Evli Kadınlarda Depresyon, Anksiyete, Stres, Duygusal Yalnızlık ve Sosyal Kaygının Karşılaştırılması, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1): 55-73.

Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences

2024, 7(1): 55-73. DOI:10.26677/TR1010.2024.1363

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Comparison of Depression, Anxiety, Stress, Emotional Loneliness and Social
Anxiety in Divorced and Married Women

Melis ÇAPLI, MSc Student, Near East University, Institute of Graduate Programs, Lefkoşa, KKTC, e-mail: uzm.psk.meliscapli@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4711-3072>

Associate Prof. Dr. Hande ÇELİKAY SÖYLER, Near East University, Faculty of Arts and Sciences, Nicosia, TRNC, e-mail: hande.celikay@neu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6735-1321>

Abstract

Divorced and married women may experience emotional and social problems depending on their marital status, and both groups may face various difficulties as they have different life experiences. In this context, the aim of this research is to compare the depression, anxiety, stress, emotional loneliness and social anxiety levels of divorced and married women. The causal comparative model was used throughout the current study. Research sample consisted of a total of 1000 women, 500 divorced women and 500 married women, aged 18 and above who have experienced at least one divorce experience living in Turkey and the KKTC. Data collection was obtained using various tools including Socio-demographic Information Form, Depression, Anxiety, Stress Scale (DASÖ-21), Adult Social and Emotional Loneliness Scale (SELSA-S), Liebowitz Social Anxiety Scale, as well as the Informed Consent Form. It was found that the mean score of anxiety, depression, stress, emotional loneliness and social anxiety levels of married women was lower than the mean score of divorced women. In this context, it is recommended to identify divorced women and to provide preventive education and psychological assistance programs for the negative consequences of divorce, as well as group or individual psychological counseling.

Keywords: Depression, Anxiety, Stress, Emotional Loneliness, Social Anxiety.

Received: 05.09.2023

Accepted: 08.01.2024

Suggested Citation:

Çaplı, M. and Çelikay Söyler, H. (2024). Comparison of Depression, Anxiety, Stress, Emotional Loneliness and Social Anxiety in Divorced and Married Women, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(1): 55-73.

GİRİŞ

Boşanma sürecinde çiftler, hukuki olarak eş olma durumunu sona erdirmekle beraber birçok psikolojik ve sosyal sorunu da yaşamaya başlamaktadırlar. Boşanma sonrası kadınların yaşam kalitelerinde önemli ölçüde düşüş gerçekleşmekte ve bu durumu boşanmış olan her dört kadından üçünün yaşadığı görülmektedir (Coates, 2008). Kadınlar boşandıktan sonra eşinin maaşını da kaybettiği için genellikle mali sıkıntı yaşamaktadırlar (Spillman vd., 2006). Özellikle boşanmış olan kadınların, çocukları var ise tek ebeveyn olarak hem iş hayatlarında hem de sosyal yaşamlarında erkeklere kıyasla daha çok etkilendiği görülmektedir (Parrillo vd., 1995). Sona eren evliliklerde çocukların da bulunması ile birlikte kadınlar, eşlerine kıyasla çocuklarına hayatlarını daha çok adamaktadırlar. Bu durum kadınların boşandıktan sonra yaşadıkları dezavantajlara bir örnektir (Fine vd., 2005). İlgili alan yazın incelendiğinde kadınların, boşanma olgusundan erkeklere oranla olumsuz olarak daha fazla etkilendiği görülmektedir (Arsel ve Batıgün, 2011; Küçükşen, 2016; Avan, 2019). Bu durum boşanma sonrası daha iyi bir yaşam sürecini düşünen, sosyal desteği ve ekonomik gücü olmayan kadınlar için yıkıcı olabilmektedir. Boşanma sonrası kadınlar, evli kadınlara göre çalışma hayatlarında pozisyon düşürülmesi, işten çıkarılma ve kendi ebeveynleriyle problemler yaşama gibi olumsuz durumlara daha çok maruz bırakılarak stresli olaylar yaşamaktadırlar (Spillman vd., 2006). Bu sebeple boşanmış kadınların evli kadınlara kıyasla daha çok duygusal ve sosyal sorun yaşamaları muhtemeldir. Gerard ve arkadaşları (2006) 30 boşanmış kadın üzerinde boşanma sonrası yaşadıkları çatışma, depresyon ve uyumsuzluk hakkında boylamsal bir araştırma yürütmüşlerdir. Bu araştırmanın sonucunda boşanma sonrasında kadınların yaşadığı çatışmalar, depresyon ve uyumsuzluk arasında güçlü pozitif bir ilişki bulunmuştur. Averdijk ve arkadaşları (2012) 40 boşanmış ve 40 mutlu evliliğe sahip kadın üzerinde saldırganlık ve içselleştirme davranışlarıyla ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir. Yapılan araştırmaya göre; boşanmış kadınlar, evli kadınlara kıyasla daha saldırgan ve sürekli öfke sergilemiştir. Boşanmış kadınların gösterdikleri öfkenin yanı sıra evli kadınlara göre daha depresif oldukları, daha fazla kaygı ve stres yaşadıkları görülmüştür. Wickrama ve arkadaşları (2006) kadınların eşlerine ekonomik olarak erkeklerden daha bağımlı oldukları için boşandıktan sonra daha fazla kronik stres yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’de yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış olup boşanmış kadınlarda evli kadınlara kıyasla daha fazla anksiyete belirtilerinin görüldüğü saptanmıştır (Öngider, 2011). Literatürde, yeni boşanmış kadınlarda evli kadınlara kıyasla daha yüksek depresif belirti ve kaygı bulunduğunu bildiren çalışmalar bulunmaktadır (Kitson ve Morgan, 1990; Gottman ve Levenson, 2000; Hughes ve Kirby 2000). Ülkemizde boşanmış ve evli kadınların kaygı düzeyleri karşılaştırılmış, sonuçlar incelendiğinde ise boşanmış kadınların kaygı düzeylerinin evli olanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür (Öngider, 2011).

Boşanma sonrasında kadınlar, çevreleri tarafından yalnızlığa mahkûm edilip edilmeyecekleri konusunda da kaygı duyabilmektedirler. Boşanmış kadınlar, boşanma öncesinde sahip oldukları sosyal çevrelerini kaybederek hem sosyal hem de duygusal yalnızlık yaşayabilmektedirler. Bu durumun kadınlar için psikolojik açıdan oldukça yıpratıcı ve zorlayıcı olması muhtemeldir. Van Tilburg ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir çalışmaya göre boşanmış bireylerin evli bireylere göre duygusal ve sosyal açıdan daha yalnız oldukları görülmüştür. Mevcut literatür incelendiğinde boşanan kişilerde özellikle yalnızlığı da içeren öfke ve kırgınlık gibi birçok duygunun yaşandığı görülmektedir (Boon, 2005; Şentürk, 2008; Aktaş, 2011; Sayan Karahan, 2012; Karaca Aydın, 2019).

Boşanmış kadın için önemli sorunlardan bir diğeri de toplum baskısıdır. Toplum baskısı gören boşanmış kadın, boşanma öncesinde sahip olduğu sosyal çevresini kaybederek yalnızlaşabilir ve bu durum zamanla boşanmış kadının sosyal kaygı düzeyinin artmasına sebep olabilir. Yalnızlaşan birey, zaman geçtikçe çevresi ile iletişim kurma konusunda kaygı duyarak sosyal

ilişkilerinde problem yaşamaya başlar. Kınacıgil (2020) araştırmasında boşanmış ve eşi vefat etmiş kadınların sıklıkla damgalanma ve dışlanma sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları sonucuna varmaktadır. Bu durum boşanmış kadınların sosyal ilişkilerinin zarar görmesi ve sosyal kaygıya sahip olmaları için bir sebep olarak görülebilmektedir. Bulut (2008) tarafından yapılan bir çalışmada da boşanma sürecinde olan kadınların özellikle çevrelerinden gelecek olan tepkilerden ve çocuklarının geleceğinden kaygılandıkları bulunmuştur. Alan yazınları ele alındığında, boşanmış kadınların yaşamış oldukları depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı evli kadınlara göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir (Amato, 2001; Arditti, 2002; Ainsworth, 2007; Allison ve Furstenberg, 2009).

Yapılan literatür taramasında boşanmış ve evli kadınların yaşadığı depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygının bir arada karşılaştırıldığı ve bu karşılaştırmanın detaylarını ortaya koyan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Boşanmış kadınlar ile evli kadınların yaşadıkları depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı düzeylerinin karşılaştırılması ile ortaya çıkan bulguların ileriki süreçlerde ruh sağlığı alanında hizmet veren profesyonellere ve söz konusu değişkenler ile oluşturulabilecek yeni çalışmalara ışık tutabileceği ve katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın temel amacı; boşanmış ve evli kadınların depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı düzeylerinin karşılaştırılmasıdır.

Alt Amaçlar

1. Boşanmış ve evli kadınların depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı düzeyleri bazı sosyo-demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
2. Boşanmış kadınların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri, evli kadınların depresyon, anksiyete ve stres düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?
3. Boşanmış kadınların duygusal yalnızlık düzeyleri, evli kadınların duygusal yalnızlık düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?
4. Boşanmış kadınların sosyal kaygı düzeyleri, evli kadınların sosyal kaygı düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada boşanmış ve evli kadınlarda depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygının karşılaştırılmasına ilişkin incelemeler yapmak amacıyla araştırma modellerinden nedensel karşılaştırma modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye ve KKTC’de yaşayan tüm 18 yaş ve üzeri en az bir kere boşanma deneyimi olan boşanmış ve evli kadınlardır. Araştırmanın örnekleme ise, Türkiye ve KKTC’de yaşayan 18 yaş ve üzeri en az bir kere boşanma deneyimi olan 500 boşanmış kadın ve 500 evli kadın olmak üzere toplam 1000 kadından oluşmaktadır. Araştırmada boşanmış kadınların örnekleme amaçsal örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Evli kadınların örnekleme ise uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu örneklem seçme yöntemleri, zaman, para ve işgücüne ilişkin birtakım sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulanabilir birimlerden

seçilmesine olanak sağlamıştır (Büyüköztürk vd., 2018). Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının uygulanması Aralık 2022 - Ocak, Şubat 2023 ayları içerisinde yapılmıştır. Uygulamalar, yakın çevre aracılığıyla araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen boşanmış ve evli kadınlara ilgili ölçekler online uygulanarak yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada; Demografik Bilgi Formu, Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği (DASÖ-21), Yetişkinler İçin Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği (SELSA-S) ve Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği uygulanmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan Sosyo-demografik Bilgi Formunda katılımcıların yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, sosyal güvencesi, çocuk sahibi olma durumu, evlenme şekli, evlilik kararı, boşanma nedeni, evlilikteki sorunların başlama zamanı, boşandıktan sonra karşılaştığı güçlükler ve boşandıktan sonra ruh sağlığı desteği hizmeti almaya ilişkin toplam 21 soru yer almaktadır.

Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği (DASÖ-21)

Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği, bireylerde depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini ölçmek amacıyla Lovibond ve Lovibond tarafından 1995 yılında geliştirilmiştir. Ölçek, 42 maddeden oluşan ilk halinin 21 maddelik kısa formu olarak yeniden düzenlenmiş halidir. Ölçeğin orijinali kendini bildirim türünde ve dördümlü likert türündedir. Ölçek toplamda 21 maddeden ve "depresyon", "anksiyete" ve "stres" olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin her alt boyutu yedişer maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla yapılan güvenirlik analizi sonucunda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; depresyon alt boyutu için .94, anksiyete alt boyutu için .87 ve stres alt boyutu için .91 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan puanların artması kişilerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin arttığını, ölçekten alınan puanların azalması kişilerin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin azalmasını belirtmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Sarıçam tarafından 2018 yılında yapılmıştır. Ölçeğe uygulanan faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinaline uygun olarak "depresyon", "anksiyete" ve "stres" alt boyutlarından oluştuğu bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla yapılan güvenirlik analizi sonucunda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; depresyon alt boyutu için .87, anksiyete alt boyutu için .85 ve stres alt boyutu için .81 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek maksimum puan 63, minimum puan ise 0 olarak hesaplanmıştır.

Yetişkinler İçin Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği (Selsa-S)

Yetişkinler için Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği kişilerin yaşadıkları yalnızlık duygularını ölçmek amacıyla DiTommaso ve Spinner tarafından 1993 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin yetişkinler için geçerlilik ve güvenirlik çalışması ise DiTommaso, Brannen ve Best tarafından 2004 yılında yapılmıştır. Ölçeğin orijinali kendini bildirim ve yedili likert türündedir. Ölçek, toplam 15 madde ve "sosyal yalnızlık", "duygusal yalnızlık" olmak üzere iki ana alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin duygusal yalnızlık alt boyutu ise aile alt boyutu ve romantik alt boyutu olmak üzere iki

alt boyutu daha içermektedir. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; romantik yalnızlık .87, ailesel yalnızlık .89 ve sosyal yalnızlık .90 olarak bulunmuştur. Aile ve romantik alt boyuttaki maddelerin toplamı duygusal yalnızlık alt boyutunun puanını oluşturmaktadır. Ölçekten alınabilecek maksimum puan 105, en düşük puan ise 15 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan puanlar arttıkça kişilerin kendilerini yalnız hissetme düzeyleri artmakta, ölçekten alınan puanlar azaldıkça kişilerin kendilerini yalnız hissetmeleri de azalmaktadır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Akgül tarafından 2020 yılında yapılmıştır. Ölçeğe uygulanan faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinaline uygun olarak 15 maddeden ve “sosyal yalnızlık” ve “duygusal yalnızlık” olmak üzere iki alt boyuttan oluştuğu bulunmuştur. Ölçeğin puanlaması orijinaline uygun olarak yapılmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; toplam ölçek puanı için .83 sosyal yalnızlık için .82, romantik yalnızlık için .85 ve ailesel yalnızlık için .76 olarak bulunmuştur.

Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği, bireylerin sosyal ortamlarda yaşadıkları kaygıyı ve hissettikleri kaygı dolayısıyla buldukları kaçınma davranışının şiddetini ölçmek amacıyla Liebowitz tarafından 1987 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali kendini bildirim ve dörtlü likert türündedir. Ölçek toplamda 24 madde ve “kaygı”, “kaçınma” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin performans alt boyutu 13 maddeden, sosyal etkileşim alt boyutu ise 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; performans alt boyutu için .81 ve sosyal etkileşim alt boyutu için .92 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 48, maksimum puan 192 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan puanlar arttıkça kişilerin sosyal kaygı düzeyleri de artmakta, ölçekten alınan puanlar azaldıkça kişilerin sosyal kaygı seviyeleri de azalmaktadır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Soykan, Özgüven ve Gençöz tarafından 2003 yılında yapılmıştır. Ölçeğe uygulanan faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinaline uygun olarak 24 maddeden ve “kaygı” ve “kaçınma” olmak üzere iki alt boyuttan oluştuğu bulunmuştur. Ölçeğin puanlaması orijinaline uygun olarak yapılmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; ölçeğin toplam puanı için .98, kaygı .96 ve kaçınma alt boyutu için .95 olarak hesaplanmıştır.

Veri Analizi

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında, SPSS 25 paket programı (Statistical Package for Social Sciences) kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada verilerin normallik koşulunu incelemek amacıyla basıklık ve çarpıklık katsayıları değerlerine bakılmıştır. Değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 referans değeri aralığında değiştiği bulunmuştur. Araştırmada yer alan değişkenlerin normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Araştırmada bulunan değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerini değerlendirmek amacıyla korelasyon yöntemlerinden “pearson moment çarpım korelasyonu” kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını oluşturan boşanmış ve evli kadınlarda depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı düzeylerinin, demografik değişkenlere göre hem iki grup arasında farklılık gösterip göstermediklerini hem de buldukları gruplara göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t testi ve ANOVA analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların Sosyo-demografik özelliklerine ait bulgulara, Depresyon, Anksiyete, Stres, Yetişkinler için Sosyal ve Duygusal Yalnızlık ve Liebowitz Sosyal Kaygı ölçeklerinden aldıkları puanların analizine yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özelliklerine Ait Bulgular

	Gruplar	Medeni durumu/Evli		Medeni durumu/Boşan		value	df	p
		N	%	N	%			
Yaş	18-30 yaş	130	26	78	15.6	35.423	3	.000
	31-44 yaş	216	43.2	182	36.4			
	45-55 yaş	103	20.6	150	30			
	56 yaş ve üzeri	51	10.2	90	18			
Eğitim Durumu	İlkokul/Ortaokul	43	8.6	46	9.2	16.691	3	.001
	Lise	198	39.6	153	30.6			
	Üniversite	205	41	207	41.4			
	Lisansüstü	54	10.8	94	18.8			
Çalışma Durumu	Evet	303	60.6	368	73.6	-	1	.001
	Hayır	197	39.4	132	26.4			
Meslek	Memur	76	25.1	89	24.2	.075	2	.963
	Özel sektör	160	52.8	196	53.3			
	Serbest meslek	67	22.1	83	22.6			
Gelir Düzeyi	Düşük	80	16	81	16.2	30.759	2	.001
	Orta	351	70.2	281	56.2			
	Yüksek	69	13.8	138	27.6			
Sosyal Güvence	Özel sigorta	60	12	38	7.6	34.792	3	.001
	SGK	345	69	291	58.2			
	Yeşil kart	90	18	149	29.8			
	Yok	5	1	22	4.4			
Çocuk Sahibi Olma	Evet	378	75.6	367	73.4	-	1	.468
	Hayır	122	24.4	133	26.6			
Çocuk Sayısı	1 çocuk	160	42.3	118	32.2	38.389	3	.001
	2 çocuk	171	45.2	137	37.3			
	3 çocuk	41	10.8	86	23.4			
	4 ve üzeri	6	1.6	26	7.1			
Yaşam yeri	İlçe	120	29.2	139	29.8	-	1	.882
	Büyükşehir	291	70.8	327	70.2			

Katılımcıların yaş düzeyleri medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermiştir ($X^2=35.423$, $p=0.000$). Evli katılımcıların 216'sı (%43.2) ve boşanmış katılımcıların 182'si (%36.4) 31-44 yaş aralığında bulunmaktadır.

Katılımcıların eğitim durumları medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermiştir ($X^2=16.691$, $p=0.001$). Evli katılımcıların 205'i (%41) ve boşanmış katılımcıların 207'si (%41.4) üniversite mezunudur.

Katılımcıların gelir düzeyleri medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermiştir ($X^2=30.759$, $p=0.001$). Evli katılımcıların 351'inin (%70.2) ve boşanmış katılımcıların 281'inin (%56.2) gelir düzeyi ortadır.

Katılımcıların sosyal güvenceleri medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermiştir ($X^2=34.792$, $p=0.001$). Evli katılımcıların 345'inin (%69) ve boşanmış katılımcıların 291'inin (%58.2) sosyal güvencesi SGK'dır.

Katılımcıların çocuk sayısı medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermiştir ($X^2=38.389$, $p=0.001$). Evli katılımcıların 171'i (%45.2) ve boşanmış katılımcıların 137'si (%37.3) 2 çocuğa sahiptir.

Katılımcıların meslekleri medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermemiştir ($X^2=.075$, $p=0.963$). Evli katılımcıların 260'ı (%52.8) ve boşanmış katılımcıların 196'sı (%53.3) özel sektörde çalışmaktadır.

Katılımcıların çalışma durumu medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermiştir ($p=0.001$). Evli katılımcıların 303'ü (%60.6) ve boşanmış katılımcıların 368'i (%73.6) çalışmaktadır.

Katılımcıların çocuk sahibi olmaları medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermemiştir ($p=0.468$). Evli katılımcıların 378'i (%75.6) ve boşanmış katılımcıların 367'si (%73.4) çocuk sahibidir.

Katılımcıların yaşam yeri medeni durum açısından anlamlı olarak farklılaşma göstermemiştir ($p=0.882$). Evli katılımcıların 291'i (%70.8) ve boşanmış katılımcıların 327'si (%70.2) büyükşehirde yaşamaktadır.

Tablo 2. Depresyon, Anksiyete, Stres Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Değişkenler	Gruplar	Medeni Durum/Evli					Medeni Durum/Boşanmış				
		N	\bar{X}	SS	t	p	N	\bar{X}	SS	t	p
Anksiyete	Evet	303	3.34	4.05	-2.08	.04	368	12.03	6.88	-6.37	.00
Çalışma durumu	Hayır	197	4.05	3.19			132	6.08	4.05		
Anksiyete	Evet	378	3.46	3.39	-1.37	.17	367	14.71	5.77	9.63	.00
Çocuk	Hayır	122	4.67	4.67			133	8.65	6.37		
Depresyon	Evet	303	4.36	4.50	-2.35	.02	368	15.22	5.89	-5.99	.00
Çalışma durumu	Hayır	197	5.29	4.06			132	18.44	3.06		
Depresyon	Evet	378	4.35	3.91	-3.45	.01	367	17.23	4.72	8.44	.02
Çocuk	Hayır	122	5.89	5.35			133	12.85	6.11		
Stres	Evet	303	5.27	4.30	.39	.68	368	14.00	5.96	-2.10	.03
Çalışma durumu	Hayır	197	5.13	3.24			132	16.29	4.13		
Stres	Evet	378	4.92	3.76	-2.69	.00	367	15.98	4.96	9.34	.00
Çocuk	Hayır	122	6.13	4.47			133	10.81	5.64		

Tablo 2' de görüldüğü üzere evli ve çalışan kadınların anksiyeteleri çalışmayan kadınların anksiyetelerine göre anlamlı derecede düşüktür ($p= ,04$; $t=-2,08$). Boşanmış ve çalışan kadınların anksiyete düzeyleri çalışmayan kadınlara göre daha yüksektir ($p= ,00$; $t=-6,37$). Boşanmış ve çocuk sahibi olan kadınların anksiyete düzeyleri çocuk sahibi olmayan kadınların anksiyetelerine göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p= ,00$; $t=9,63$). Evli ve çalışan kadınların depresyon düzeyleri çalışmayan kadınlara göre daha düşüktür ($p= ,02$; $t=-2,35$). Benzer şekilde boşanmış ve çalışan kadınların depresyonları çalışmayan kadınlara göre daha düşüktür ($p= ,00$; $t=-5,99$). Evli ve çocuk sahibi kadınların depresyonları çocuk sahibi olmayanlara göre daha düşüktür ($p= ,01$; $t=-3,45$). Boşanmış ve çocuk sahibi kadınların depresyonları çocuk sahibi olmayanlara göre daha yüksektir ($p= ,02$; $t=8,44$). Boşanmış ve çalışan kadınların stres düzeyleri çalışmayan kadınlara göre daha düşük bulunmuştur ($p= ,03$; $t=-2,10$). Evli ve çocuk sahibi kadınların stres düzeyleri çocuk sahibi olmayan kadınlara göre daha düşük saptanmıştır ($p= ,00$; $t=-2,69$). Boşanmış ve çocuk sahibi kadınların stres düzeyleri çocuk sahibi olmayanlara göre daha yüksektir ($p= ,00$; $t=9,34$).

Tablo 3. Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Değişkenler	Medeni Durum/Evli						Medeni Durum/Boşanmış				
	Gruplar	N	\bar{X}	SS	t	p	N	\bar{X}	SS	t	p
SELSA-S	Evet	303	31.30	17.43	-3.14	.02	368	69.26	19.42	-8.48	.00
<i>Çalışma durumu</i>	Hayır	197	36.25	17.00			132	83.95	16.14		
SELSA-S	Evet	378	32.98	16.09	-.53	.59	367	77.87	17.85	9.74	.00
<i>Çocuk</i>	Hayır	122	34.07	20.58			133	60.06	18.64		

SELSA-S: Yetişkinler İçin Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği

Tablo 3' de görüldüğü üzere evli ve çalışan kadınların yalnızlık durumları çalışmayan kadınlara göre daha düşüktür ($p= ,02$; $t=-3,14$). Benzer şekilde boşanmış ve çalışan kadınların yalnızlık puanları çalışmayan kadınlara göre daha düşüktür ($p= ,00$; $t=-8,48$). Boşanmış ve çocuk sahibi kadınların yalnızlık düzeyleri çocuk sahibi olmayan kadınlara göre daha yüksektir ($p= ,00$; $t=9,74$).

Tablo 4. Sosyal Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Değişkenler	Medeni Durum/Evli						Medeni Durum/Boşanmış				
	Gruplar	N	\bar{X}	SS	t	p	N	\bar{X}	SS	t	p
LSKÖ	Evet	303	75.66	27.84	-4.94	.00	368	127.45	48.72	-5.42	.00
<i>Çalışma durumu</i>	Hayır	197	88.16	27.25			132	151.22	41.09		
LSKÖ	Evet	378	80.49	27.99	-.13	.89	367	144.78	45.58	9.26	.00
<i>Çocuk</i>	Hayır	122	80.88	29.14			133	103.23	40.67		

LSKÖ: Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

Tablo 4' de görüldüğü üzere evli ve çalışan kadınların sosyal kaygıları çalışmayan kadınlara göre daha düşüktür ($p= ,00$; $t=-4,94$). Benzer şekilde boşanmış ve çalışan kadınların sosyal kaygıları çalışmayan kadınlara göre daha düşüktür ($p= ,00$; $t=-5,42$). Boşanmış ve çocuk sahibi kadınların sosyal kaygı düzeyleri çocuk sahibi olmayanlara göre daha yüksektir ($p= ,00$; $t=9,26$).

Tablo 5. Evli ve Boşanmış Kadınların Araştırmanın Değişkenleri Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	N	\bar{X}	SS	t	p
Anksiyete	Evli	500	3.62	3.75	-28.23	.00
	Boşanmış	500	13.10	6.51		
Depresyon	Evli	500	4.72	4.35	-36.24	.00
	Boşanmış	500	16.07	5.48		
Stres	Evli	500	5.22	3.97	-30.47	.00
	Boşanmış	500	14.61	5.63		
Yalnızlık	Evli	500	33.25	17.42	-33.92	.00
	Boşanmış	500	73.14	19.69		
Sosyal kaygı	Evli	500	80.59	28.25	-21.35	.00
	Boşanmış	500	133.73	47.95		

Tablo 5' de görüldüğü üzere evli ve boşanmış kadınların anksiyete, depresyon, stres, yalnızlık ve sosyal kaygı puanları anlamlı düzeyde farklıdır ve evlilerin anksiyetelerinin boşananlara göre daha düşük olduğu bulunmuştur ($p=,00$; $t=-28.23$). Evli kadınların depresyon düzeyleri boşanmış kadınlara göre daha düşüktür ($p=,00$; $t=-36.24$). Evli kadınların stres düzeyleri boşanmışlara göre daha düşüktür ($p=,00$; $t=-30.47$). Evli kadınların yalnızlık düzeyleri boşanmış kadınlara göre daha düşüktür ($p=,00$; $t=-33.92$). Evli kadınların sosyal kaygı düzeyleri boşanmış kadınlara göre daha düşüktür ($p=,00$; $t=-21.35$).

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada boşanmış ve evli kadınların depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı düzeyleri karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın sonuçları boşanmış kadınların anksiyete düzeylerinin evli kadınlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir. Türkiye'de yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış olup boşanmış kadınlarda evli kadınlara göre daha fazla anksiyete belirtilerinin görüldüğü saptanmıştır (Öngider, 2011). Uçan (2007) tarafından boşanmış 110 kadının psikiyatrik açıdan değerlendirildiği bir çalışmada kadınların büyük bir kısmında depresyon (%74.5) ve anksiyete (%53.6) tespit edilmiştir. Zafar ve Kausar (2014) tarafından Pakistan'da evli ve boşanmış kadınların duygusal ve sosyal sorunlarının karşılaştırıldığı bir çalışmada boşanmış kadınların daha yüksek düzeyde anksiyete, stres, depresyon ve yalnızlık sorunları yaşadığı görülmüştür. Literatürde yapılan birçok çalışma da bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir (Hughes ve Kirby 2000; Michael vd., 2007; Sayan Karahan, 2012; Darol ve Karapınar, 2022). Boşanma sonrası dönemde kadınların yaşadığı ekonomik sorunların, çocukların yetiştirilmesinde meydana gelen zorlu görevler sonucunda oluşan duygusal sorumlulukların ve kişinin yaşadığı yalnızlık ve sosyal desteğin eksik olmasının boşanmış kadınların anksiyete düzeylerini artırdığı sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmanın bulguları evli ve çalışan kadınların anksiyete düzeylerinin evli ve çalışmayan kadınlardan daha düşük olduğunu gösterirken boşanmış ve çalışan kadınların anksiyete düzeylerinin, boşanmış ve çalışmayan kadınlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir. Wright (1978) tarafından Almanya'da yaşamakta olan çalışan ve çalışmayan evli Türk kadınlarla yapılan bir çalışmada çalışan kadınların kaygı düzeylerinin ev hanımlarından daha düşük olduğu

bulunmuştur. Kaur ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan bir çalışmada sonuç, çalışmayan evli kadınların daha düşük yaşam doyumu içinde daha fazla kaygı yaşadıklarını göstermiştir. Evli ve çalışan kadınların eşi olmasına rağmen ekonomik olarak bağımsız olduklarını düşündükleri için, evli ve çalışmayan kadınlara göre daha düşük düzeyde kaygı göstermektedirler. Hindistan'da çalışan ve çalışmayan evli kadınların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasındaki farklılıkları araştıran bir çalışmada ise çalışan evli kadınların çalışmayan evli kadınlara kıyasla daha yüksek anksiyete seviyesine sahip olduğu bulunmuştur (Kaur ve Singh, 2021). Boşanma ile ortaya çıkan ekonomik ve sosyal birçok zorluğun kadınlarda anksiyete bozukluklarına yol açtığı görülmektedir (Bozkurt, 2021).

Araştırmaya katılan boşanmış çocuk sahibi olan kadınların anksiyete düzeylerinin boşanmış çocuk sahibi olmayan kadınlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Afifi ve arkadaşları (2006) tarafından evli, daha önce hiç evlenmemiş ve boşanmış annelerle yapılan bir çalışmada boşanmış annelerin hiç evlenmemiş annelere göre daha yüksek düzeyde anksiyete gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Halihazırda yalnız ebeveynlik yapan bireyler duruma alışık olduğundan daha önce hiç yalnız ebeveynlik yapmamış olan boşanmış bireylere göre daha düşük bir stres yaşamaktadırlar. Öngider (2011) tarafından yapılan bir çalışmada bu çalışmayla benzer şekilde boşanmış annelerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin evli annelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bu sonuç, çocuk sahibi olmanın boşanma sonrasında getirdiği yükün daha ağır olmasından dolayı daha fazla stres kaynağı içerdiği yönünde yorumlanabilir. Karaman ilinde boşanmış ve çocuklu kadınlarla gerçekleştirilen bir araştırmada kadınların çocuklarına bakma yükümlülükleri olması ve çalışmıyor olması gibi nedenlerle yüksek düzeyde anksiyete seviyelerine sahip oldukları saptanmıştır (Biol vd., 2017).

Araştırmaya katılan evli ve boşanmış kadınların depresyon düzeyleri incelendiğinde, boşanmış kadınların depresyon düzeylerinin evli kadınlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgunun literatürde yapılan birçok çalışmayla uyumlu olduğu görülmüştür (Ainsworth, 2007; Allison ve Furstenberg, 2009; Kotwal ve Prabhakar, 2009; Sayan Karahan, 2012; Canatan vd., 2019; Darol ve Karapınar, 2022). Taş ve İme (2019) tarafından evli ve boşanmış olan toplam 353 katılımcıyla yapılan çalışmada boşanmış bireylerin depresyon düzeylerinin evli olan bireylere göre daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Gerçekleştirilen başka bir çalışmada boşanmış kadınların evli kadınlara kıyasla depresyona girme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Abdul Kadir ve Bifulco, 2011). Zafeer ve arkadaşlarının (2022) Pakistanlı kadınlarla yaptıkları çalışmanın sonucunda boşanmış kadınların depresyon, kaygı ve stres gibi psikolojik rahatsızlıklardan daha çok etkilendikleri ortaya konulmuştur. Yapılan bir araştırmanın bulgularında boşanmanın ardından maddi olarak sorun yaşayan kadınların depresyon belirtileri gösterme sıklığının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Dinç, 2021). Ayrılık sonrası yaşanan ekonomik sorunlarla birlikte sosyal çevresinden ve organizasyondan uzaklaşarak ayakta kalmaya çalışan boşanmış kadınların gelen bunalmışlık hissi ile birlikte depresyon yaşamaları beklenen bir sonuçtur.

Araştırma katılımcılarının çalışma durumuna göre depresyon düzeyleri incelendiğinde, evli çalışan kadınların evli çalışmayan kadınlara göre daha düşük depresyon düzeyine sahip olduğu, benzer şekilde boşanmış çalışan kadınların boşanmış çalışmayan kadınlara göre depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Rout (1997) tarafından 101 çalışan ve çalışmayan anne ile yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, çalışan kadınlarda depresyon düzeyinin ev hanımlarından daha düşük olduğu bulunmuştur. Kurian (2012) tarafından yapılan bir çalışmada da çalışan orta yaş kadınlarının çalışmayan orta yaş kadınlara göre ruhsal sağlıklarının daha iyi olduğu ve daha az depresif oldukları saptanmıştır. Çalışan kadınların iş ve/veya aile olmak üzere doyum kaynaklarının ve bununla birlikte daha fazla güç, saygınlık ve ekonomik özgürlüklerinin olması depresyon düzeylerinin azalmasına sebep olacaktır

(Bayraktaroğlu Gözübüyük, 2010). Bunun yanı sıra çalışmayan kadınlar evde kaldıkları süre boyunca hayatlarındaki olumsuz ve stres yaratan olayları daha çok düşünme olanağı bulduğundan dolayı bu obsesif düşüncelerin depresyon düzeyinin artmasına katkı sağladığı düşünülebilir.

Araştırmaya katılan evli çocuk sahibi olan kadınların depresyon düzeylerinin evli çocuk sahibi olmayan kadınlardan daha düşük, aksine boşanmış çocuk sahibi olan kadınların depresyon düzeylerinin boşanmış çocuk sahibi olmayan kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Koropecykj-Cox, 1998; Afifi vd., 2006; Abdul Kadir ve Bifulco, 2011). Sbarra ve Emery (2005) tarafından boşanmış ebeveynlerle yapılan 12 yıllık bir izleme çalışmasında annelerin durumu kabullenememesinin depresyon ile ilişkili olduğu görülmüştür. Lorenz ve arkadaşlarının (1997) evli ve yeni boşanmış annelerin stres ve depresyon düzeylerini inceleyen çalışmasında boşanmış anneler için stresli olaylar ve depresif belirtiler boşanmadan kısa bir süre sonra evli annelere kıyasla önemli ölçüde artarken sonraki 3 yıl içinde azalma gösterdiği bulgulanmıştır. Yapılan bir çalışmada, bekar annelerin evli annelere kıyasla daha yüksek oranda majör depresif bozukluk ve yüksek düzeyde psikolojik bozukluklar yaşadıklarını göstermektedir (Cairney, 2003). Boşanmış ve çocuk sahibi olan kadınların ayrılma, yeni duruma adaptasyon ve yalnızlık gibi durumlarla karşı karşıya kalarak daha yüksek bir depresyon düzeyine sahip olabileceği düşünülürken, aksi şekilde evli olan ve çocuk sahibi olmayan kadınların aile kavramının tamamlanması amacıyla ihtiyacını duyduğu çocuğa sahip olamamasından kaynaklı olarak depresyon düzeyinin yükseldiği düşünülebilir.

Araştırmanın sonuçları boşanmış kadınların stres düzeylerinin evli kadınlardan daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu bulgunun literatürde yapılan birçok çalışmayla paralel olduğu görülmüştür (Bıyık vd., 2006; Şentürk, 2008; Yavuz ve Akça, 2018). Bekar annelerin maddi ve manevi olarak aldığı sorumlulukların artmasıyla birlikte bekar annelerin evli kadınlara oranla stres ve depresyona yatkın olma olasılığı daha yüksektir (Chanda ve Pujar, 2018). Boşanmadan sonra yeni bir hayat ve düzene başlama, eski eşle ve çocuklarla eskisinden farklı bir ilişki dinamiği oluşturma ve sosyal olarak yaşanan değişimlerin boşanmış kadınlardaki stres kaynaklarını oluşturabilir (Uçan, 2007). Bisht ve Gupta (2018) boşanmış kadınların, evli kadınlara kıyasla iş yeri rütbesinin düşürülmesi, işten çıkarılma, ciddi hastalık geçirme ve ebeveynlerle sorunlar gibi daha stresli olaylar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan başka bir araştırmaya göre boşanma olgusu, boşanma sonrasında kadınlar üzerinde stres ve kaygı gibi uzun vadede ruh ve beden sağlığına zarar verebilecek etkiler doğurabilmekte ve kadınlar için özellikle sosyal yaşam açısından olumsuz değişimlere yol açabilmektedir (Gandomkar, 2016).

Araştırmada boşanmış çalışan kadınların stres düzeylerinin boşanmış çalışmayan kadınlardan daha düşük olduğu bulunmuştur. Colleta (1983) tarafından yapılan bir çalışmada boşanma sonrasında gelir düzeyinin önemli bir etken olduğu görülmüş, düşük düzeyde gelire sahip olan annelerde yüksek oranda stres gözlemlenmiştir. Boşanmış ve ekonomik olarak ayakta kalmaya çalışan kadınların düzenli gelir getiren bir işi olmadığı takdirde hayatını nasıl idame ettireceği hususunda stres yaşadığı düşünülebilir. Boşanmış kadınlarla yapılan bir araştırmanın bulgularında olumlu ekonomik faktörlerin stresi azaltarak boşanmış anneler arasında öz-kimlik gelişimini desteklediğine dair sonuçlar elde edilmiştir (Rahav ve Baum, 2002).

Araştırma sonuçlarında evli çocuk sahibi kadınların stres düzeylerinin evli çocuk sahibi olmayan kadınlara göre daha düşük olduğu, aksi şekilde boşanmış çocuk sahibi kadınların stres düzeylerinin boşanmış çocuk sahibi olmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. McLanahan ve Booth (1989) gerçekleştirdikleri çalışmada bekar annelerin evli annelere göre daha az sosyal desteğe sahip olduğunu ve daha fazla kronik stres kaynağı yaşadıklarını bulmuşlardır. Boşanmış anneler ile yapılan bir çalışmada finansal stres ve tek ebeveynliğin getirdiği baskı ve

sorumluluklar dolayısıyla boşanmış annelerin stres düzeyleri bekar annelerin stres düzeylerinden yüksek olduğu bulgulanmıştır (Davies vd., 1997). Turner (2006) tarafından yapılan bir çalışmada boşanmış kadınların daha fazla strese maruz kaldığı, strese karşı daha savunmasız olduğu ve hiç evlenmemiş anneler kadar aile desteğinden yararlanamadığı görülmüştür. Evli ve çocuk sahibi olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak konusunda stres yaşamaktayken boşanmış kadınlar çocuk sahibi olma ve yalnız ebeveyn olmanın stresini yaşamaktadırlar.

Araştırma bulguları boşanmış kadınların yalnızlık düzeylerinin evli kadınlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Literatürde yapılan çalışmalarda boşanan kişilerde özellikle yalnızlığı da içeren öfke ve kırgınlık gibi birçok duygunun yaşandığı görülmektedir (Boon, 2005; Şentürk, 2008, Aktaş, 2011; Sayan Karahan, 2012; Öngider, 2013; Karaca Aydın, 2019). Van Tilburg ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir çalışmada sonuçlar boşanmış bireylerin evli bireylere göre duygusal ve sosyal açıdan daha yalnız olduklarını göstermiştir. Destekleyici bir ilişki içinde olmayan veya ilişkisi olmayan katılımcıların destekleyici bir ilişki içinde olan katılımcılara göre daha az sosyal ve duygusal yalnızlığa sahip olduğu görülmüştür. Hollanda'da 30 ve 76 yaş arasındaki 2346 kişi ile yapılan bir çalışmada güçlü partner oryantasyonu olan evli insanların duygusal yalnızlıktan mustarip olma ihtimalinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Dykstra ve Fokkema, 2007). Neto (2014) tarafından Portekiz'de 15 ile 92 yaş aralığında 3144 katılımcıyla yapılan bir çalışmada boşanmış ve dul katılımcıların, bekar ve evli kişilere göre daha yüksek yalnızlık hissettiği bulunmuştur. Bu bulgu ile kadınların boşandıktan sonra bekar ebeveynler olarak kendilerini daha yalnız hissettikleri ve yetersiz sosyal desteğin yalnızlık duygularını güçlendirdiği sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmanın sonuçları evli çalışan kadınların yalnızlık düzeylerinin evli çalışmayan kadınlardan daha düşük olduğunu, benzer şekilde boşanmış çalışan kadınların yalnızlık düzeylerinin boşanmış çalışmayan kadınlardan daha düşük olduğunu göstermektedir. Boşanmış kadınlar, evli kadınlara göre ekonomik olarak daha fazla sıkıntı çekmekte ve daha fazla psikolojik sorun yaşamaktadır (Aghajanian ve Moghadas, 1998). Uğur (2014) gerçekleştirdiği bir çalışmada boşanmış ve akademisyen kadınlarla görüşmeler yapmıştır. Yaptığı görüşmeler sonrasında kadınların büyük çoğunluğunun eşleriyle oturdukları evden ayrılarak çocuk bakımında yardım ve ekonomik destek almak için ailelerinin yanlarına taşınmalarıyla iş ortamlarının ve sosyal çevrelerinin değişmesi nedeniyle yalnızlık duygularının pekiştiğini bulgulanmıştır. Evli veya boşanmış çalışan kadınların iş ortamlarında kurdukları ilişkiler ve iletişimlerle sebebiyle daha az oranda yalnızlık hissettiği düşünülebilir.

Araştırma sonucunda boşanmış çocuk sahibi kadınların yalnızlık düzeyinin boşanmış çocuk sahibi olmayan kadınların yalnızlık düzeyinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Boşanmış anneler önemli ölçüde evli annelere göre daha yalnız bulunmuştur (Koropecykj-Cox, 1998). Bekar annelerin çoğunluğu kendilerini yalnız, çaresiz, umutsuz, kimliksiz ve özgüvensiz hissettiklerini belirtmişlerdir (Kotwal ve Prabhakar, 2009). Aile ve çevrenin baskısı, günlük rutinlerin değişmesi ve yalnız kalma korkusu boşanma evresinde olan kadınları endişelendirmenin yanı sıra boşanma sürecini geciktiren faktör çoğunlukla çocuklar olmaktadır (Uğur, 2014). Çocuk sahibi olmayan kadınlar boşanmanın ardından daha rahat ve kolay bir şekilde duygusal ve sosyal ilişkilerde bulanabiliyorken çocuk sahibi olan boşanmış kadınların kendilerini bu konularda geriye çektikleri düşünülmektedir.

Araştırmada incelenen evli ve boşanmış kadınların sosyal kaygı düzeyleri karşılaştırıldığında boşanmış kadınların sosyal kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bulut (2008) tarafından yapılan bir çalışmada boşanma sürecinde olan kadınların özellikle çevrelerinden gelecek olan tepkilerden ve çocuklarının geleceğinden kaygılandıkları bulunmuştur. Kınacıgil (2020) araştırmasında boşanmış ve eşi vefat etmiş kadınların sıklıkla damgalanma ve dışlanma sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları sonucuna varmaktadır. İçinde yaşanan kültür dolayısıyla

sosyal çevresinin düşüncelerini önemseyen kadınların sosyal çevrelerinin değişmesi, destek göremeyecekleri ve yaftalanacakları gibi düşüncelerle sosyal kaygı yaşayacakları yorumu yapılabilir. Kadınlar “dul” olarak etiketlenerek sosyal hayattan kendilerini çekebilir ve sosyal ortamlarda acınma unsuru olarak algılanabilirler (Feyzioğlu ve Kuşcuoğlu, 2011; Kavşut, 2015).

Araştırmanın sonuçları evli çalışan kadınların sosyal kaygı düzeylerinin evli çalışmayan kadınlardan daha düşük, benzer şekilde boşanmış çalışan kadınların sosyal kaygı puanlarının boşanmış çalışmayan kadınlardan daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu bulgu çalışma durumunun kadınlarda sosyal kaygı yönünden koruyucu faktör olarak işlev görmesi ile açıklanabilir. Molina (1999) Afrikalı Amerikalı ve çalışan kadınlarla gerçekleştirdiği çalışmasında kadınların %33'ünün verdiği boşanma kararının çalışma becerilerini geliştirdiğini gözlemiştir. Çalışmanın kadınlara sunduğu duygusal ve finansal güvenlik, onların boşanmaya daha iyi uyum sağlamasına yardımcı olduğunu göstermiştir. Etiyopya'da hizmet görevlisi olarak çalışan kadınlarla yapılan bir çalışmada ise boşanmış olan katılımcıların kaygı geliştirme olasılığı bekar katılımcılara kıyasla kat kat arttığı gözlemlenmiştir (Ejigu vd., 2020). Yıldız (2018) tarafından yapılan bir çalışmada kadınların sosyal görünüş kaygısının ve psikolojik iyi oluş durumunun çalışma durumuna göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Araştırmaya katılan boşanmış çocuk sahibi kadınların sosyal kaygı düzeyleri boşanmış çocuk sahibi olmayan kadınlardan yüksek bulunmuştur. Bekar annelerin büyük bir bölümünün sosyal ortamlara girmekten kaçındığı, depresyon sebebiyle giyimleri, yeme düzenlerini değiştirdiği bilinmektedir (Kotwal ve Prabnahakar, 2009). Tarihsel süreç boyunca bekar annelerin yaşadığı damgalanma onların sosyal olarak geri çekilme ve kaygılanma durumlarıyla ilişkilidir (Kouppa, 2020). Öngider'in (2011) boşanmış ve evli anneleri anksiyete düzeyleri açısından karşılaştırdığı çalışmasında, boşanmış annelerin anksiyete düzeylerinin evli annelere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bekar anne olmak içinde yaşanan toplumda hoş görülen bir şey olmayabilir bu sebeple kadınların toplumun onu nasıl göreceği, düşüneceği ve davranacağı yönünde endişelerinin olması normaldir. Bekar anne olarak toplumun dayattığı bir profile girmeye çalışan kadınlar, sosyal olarak daha fazla kaygı duyacaktır.

Araştırma boşanmış ve evli olan kadınlarla ilgili yapıldığı için cinsiyet ile depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygının nasıl farklılaştığına bakılmamıştır. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalara erkekler de dahil edilerek cinsiyet faktörünün depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı ile ilişkisinin incelenmesi önerilir.

Boşanmış kadınların depresyon, anksiyete, stres, duygusal yalnızlık ve sosyal kaygı puan ortalamalarının evlilerden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sebeple boşanmış kadınlar tespit edilerek boşanmanın olumsuz sonuçlarına yönelik önleyici eğitim ve psikolojik yardım programlarının ayrıca grup veya bireysel psikolojik danışmanlığın yapılması önerilir.

Evlenecek olan çiftlere evlilik danışmanlığı ve aynı zamanda boşanma sürecinde olan çiftlere de boşanma süreci danışmanlığı hizmetlerinin sağlanması ve bu hizmetleri sağlayacak profesyonel meslek çalışan sayısının artırılması önerilir.

Boşanmış kadınlardan isteyenlere ücretsiz psikolojik desteğin devlet tarafından verilmesi önerilir. Bu destek, boşanma sonrası psikolojik problem yaşayan kadınlar için önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

Abdul Kadir, N. B. Y., and Bifulco, A. (2011). Vulnerability, Life Events and Depression Amongst Moslem Malaysian Women: Comparing Those Married and Those Divorced or Separated. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 46, 853-862.

- Affifi, T. O., Cox, B. J., and Enns, M. W. (2006). Mental Health Profiles Among Married, Never-Married, and Separated/Divorced Mothers in A Nationally Representative Sample. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41, 122-129.
- Aghajanian, A., and Moghadas, A. A. (1998). Correlates and Consequences of Divorce in an Iranian City. *Journal of Divorce & Remarriage*, 28(3-4), 53-71.
- Ainsworth, M. D. S. (2007). *Infancy in Uganda: Infant Care and the Growth of Attachment*. Baltimore, MD: John Hopkins University Press.
- Akgül, H. (2020). Yetişkinler için Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeğinin (SELSA-S) Türk kültürüne uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(21), 54-69.
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Allison, T. E., and Furstenberg, K. J. (2009). Attributional Style and the Generality of Learned Helplessness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(3), 681-687.
- Amato, P.R. (2001). Parental Divorce and Adult Well-Being: A Meta-Analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 43-58.
- Arditti, J. A. (2002). Differences Between Fathers with Joint Custody and Noncustodial Fathers. *American Journal of Orthopsychiatry*, 62, 186-195.
- Arsel, C. O. ve Batigün, A. D. (2011). İntihar ve Cinsiyet: Cinsiyet Roller, İletişim Becerileri, Sosyal Destek ve Umutsuzluk Açısından Bir Değerlendirme/Suicide and Gender: An Investigation in Terms of Gender Roles, Interpersonal Relationship Style, Social Support, and Hopelessness. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(68), 1-10.
- Avan, E. (2019). *Boşanma Sürecindeki Kadınların Sosyo-Ekonomik Özellikleri, Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri ile İlişkili Faktörlerin Tanımlanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Averdijk, I. O., Malti, J. M., Ribeaud, T. D., and Eisner, F. (2012). Trauma Coping Strategies and Psychological Distress: A Meta-analysis. *Journal of Traumatic Stress*, 20(6), 977-988.
- Bayraktaroğlu Gözübüyük, M. (2010). *Anaokulunda Çocuğu Olan Çalışan ve Çalışmayan Annelerden Rol Memnuniyetine Göre Depresyon ve Kaygı Belirtileri Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi).
- Bıyık, A., Özsoy, S. A., Ardahan, M., Özkahraman, Ş., ve İz, F. B. (2006). Kasınlara Stres Verici Yaşam Olaylarıyla Karşılaşma Durumları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 1-12.
- Biröl, S.Ş., Temel, V., ve Aydın, E. (2017). Kadınların Boşanma Sonrası Yaşamlarının Psiko-sosyal Açısından İncelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(32), 47-54.
- Bisht, D., and Gupta, R. (2018). Health and Socio-psychological Problems of Special Group Families. *Journal of Krishi Vigyan*, 7(1), 132-135.
- Boon, C. (2005). *Women After Divorce: Exploring the Psychology of Resilience* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of South Africa, Africa.
- Bozkurt, A. (2021). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 97-114.
- Bulut, D. (2008). Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi. *Journal of Society & Social Work*, 19(2). 111-118.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilişsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cairney, J., Boyle, M., Offord, D. R., and Racine, Y. (2003). Stress, Social Support and Depression in Single and Married Mothers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38(8), 442-449.
- Canatan, Ç. (2018). *Evlü veya Boşanmış Ebeveyn Sahip Olan, 11-14 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki* (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi).
- Chanda, K., and Pujar, L. (2018). Stress and Psychological Well-Being Among Single Parents. *International Journal of Pure and Applied Sciences*, 6(4), 226-232.
- Coates, B. A. (2008). *Divorce with Decency*. United States of America: University of Hawaii Press, Versa Press.
- Colletta, N. D. (1983). Stressful Lives: The Situation of Divorced Mothers and Their Children. *Journal of Divorce*, 6(3), 19-31.
- Darol, E. S., ve Karapınar, A. (2022). Cinsiyet ve Medeni Durum ile Stres Zemininde Oluşan Hastalıkların İlişkisi. *Sakarya Tıp Dergisi*, 12(2), 263-272.
- Davies, L., Avison, W. R., and McAlpine, D. D. (1997). Significant Life Experiences and Depression Among Single and Married Mothers. *Journal of Marriage and the Family*, 59(2), 294-308.
- Dinç, A. (2021). Boşanmanın Kadın Sağlığına Etkisi ve Sosyal Destek. *Kadın Sağlığı ve Sosyal Destek*, 1, 44-52.
- DiTommaso, E. and Spinner, B. (1993). The Development and Initial Validation of the Social and Emotional Loneliness Scale for Adults (SELSA). *Personality and Individual Differences*, 14(1), 127-134.
- Dykstra, P. A., and Fokkema, T. (2007). Social and Emotional Loneliness Among Divorced and Married Men and Women: Comparing the Deficit and Cognitive Perspectives. *Basic and Applied Social Psychology*, 29(1), 1-12.
- Ejigu, A. K., Seraj, Z. R., Libanos, M. W., Jelcha, T. F., and Bezabih, Y. H. (2020). Depression, Anxiety and Associated Factors Among Housemaids Working in Addis Ababa Ethiopia. *BMC Psychiatry*, 20(1), 1-11.
- Feyzioglu, S. ve Kuşcuoğlu, C. (2011). Tek Ebeveynli Aileler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 97-110.
- Fine, M. A., Ganong, L. H., and Demo, D. H. (2005). Divorce as a Family Stressor. *Families & Change*, 227-252, University of Georgia, SAGE Publications.
- Gandomkar, M. (2016). The Effects of Stress on Women After Divorce. *International Journal of Philosophy and Social-Psychological Sciences*, 2(2), 13-16.
- Gerard, J. M., Krishnakumar, A., and Buehler, C. (2006). Marital Conflict, Parent-Child Relations, and Youth Maladjustment: A Longitudinal Investigation of Spillover Effects. *Journal of Family Issues*, 27(7), 951-975.
- Gottman, J. M., and Levenson, R. W. (2000). The Timing of Divorce: Predicting When a Couple Will Divorce Over a 14-Year Period. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 737-745.
- Hughes Jr, R., and Kirby, J. J. (2000). Strengthening Evaluation Strategies for Divorcing Family Support Services: Perspectives of Parent Educators, Mediators, Attorneys, and Judges. *Family Relations*, 49(1), 53-61.

- Karaca Aydın, S. (2019). Kadınlar İçin Tek (Yalnız) Ebeveynlik ve Zorlukları. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-34.
- Kaur, J., and Singh, D. (2021). Study the Level of Depression, Anxiety and Stress among Working and Non-working Married Women in Ludhiana. *Journal of Mental Health Issues and Behavior*, (12), 1-8.
- Kaur, N., Panwar, N., Thind, H.S. and Farooqi, M.I. (2012). A Comparative Study of Working and Non-Working Married Women: Effect of Anxiety Level on Life Satisfaction. *Indian Journal of Psychology & Mental Health*, 6(2), 169-178.
- Kavşut, F. (2015). Tek Ebeveyn Olan Kadınların Sosyal Dışlanmışlık Sorunu: Ankara Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 50(1), 48-67.
- Kınacıgil, G. (2020). *Ataerkillik ve Toplumsal Baskı: Gaziantep'te Dul Kadın Olmak* (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep).
- Kitson, G. C., and Morgan, L. A. (1990). The Multiple Consequences of Divorce: A Decade Review. *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 913-924.
- Koropecykj-Cox, T. (1998). Loneliness and Depression in Middle and Old Age: Are the Childless More Vulnerable?. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 53(6), 303-312.
- Kotwal, A., and Prabhakar, T. (2009). Problems of Single Women After Divorce. *Journal of Marriage and Counseling*, 4, 77-267.
- Kouppa, R. (2020). *Stories of Volatility, Wretchedness, and Repudiation-Perceptions of Single-Mothers Experiencing Anxiety and Depression* (Doktora Tezi, Monash University).
- Kurian, D. (2012). Depression Among Working Andnon-Workingmiddle Aged Women. *Rajagiri Journal of Social Development*, 4(2), 30-34.
- Küçükşen, K. (2016). Being a Divorced Woman in a Patriarchal Society: Example of Konya. *Journal of International Social Research*, 9(44), 826-833.
- Liebowitz, M. R. (1987). Social Phobia. *Modern Problems of Pharmacopsychiatry*, 22, 141- 173.
- Lorenz, F. O., Simons, R. L., Conger, R. D., Elder, G. H., Johnson, C., and Chao, W. (1997). Married and Recently Divorced Mothers' Stressful Events and Distress: Tracing Change Across Time. *Journal of Marriage and the Family*, 59(1), 219-232.
- Lovibond, P. F. and Lovibond, S. H. (1995). The Structure of Negative Emotional States: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335-343.
- McLanahan, S., and Booth, K. (1989). Mother-only Families: Problems, Prospects, and Politics. *Journal of Marriage and the Family*, 51(3), 557-580.
- Michael, T., Zetsche, U., and Margraf, J. (2007). Epidemiology of Anxiety Disorders. *Psychiatry*, 6(4), 136-142.
- Molina, O. (1999). The Effect of Divorce on African American Working Women. *Journal of Divorce & Remarriage*, 32(1-2), 1-15.
- Neto, F. (2014). Socio-demographic Predictors of Loneliness Across the Adult Life Span in Portugal. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 8(2), 222-230.

- Öngider, N. (2011). Anksiyete Düzeyleri Açısından Boşanmış ve Evli Anneler ile Çocuklarının İncelenmesi/Investigation of Anxiety Levels in Divorced and Married Mothers and Their Children. *Nöro-Psikiyatri Arşivi*, 48(1), 66-70.
- Öngider, N. (2013). Bilişsel Davranışçı Terapinin Boşanma Sonrasında Kadınların Depresyon, Anksiyete ve Yalnızlık Semptomlarında Etkinliği: Bir Pilot Çalışma. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 147-155.
- Parrillo, V. N., Stimson, J., and Stimson, A. (1995). *Contemporary Social Problems*. United States of America: Library of Congress, Cataloging-in- Publication Data. Boston: Allyn and Bacon.
- Rahav, G., and Baum, N. (2002). Divorced Women. *Journal of Divorce & Remarriage*, 37(3-4), 41-59.
- Rout, U. R., Cooper, C. L., and Kerslake, H., (1997). Women in Management Review. *Bradford*, 12(7), 264-276.
- Sarıçam, H. (2018). The Psychometric Properties of Turkish Version of Depression Anxiety Stress Scale-21 (DASS-21) in Health Control and Clinical Samples. *Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research*, 7(1), 19-30.
- Sayan Karahan, A. (2012). *Boşanma Sonrası Yaşama Uyum* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sbarra, D. A., and Emery, R. E. (2005). Coparenting Conflict, Nonacceptance, and Depression Among Divorced Adults: Results from a 12-year Follow-up Study of Child Custody Mediation Using Multiple Imputation. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75(1), 63-75.
- Soykan, C., Özgüven, H. D. and Gençöz, T. (2003). Liebowitz Social Anxiety Scale: The Turkish Version. *Psychological Reports*, 93(3), 1059-1069.
- Spillman, L., Lorenz, O., and Wickramma, H. (2006). *Financial Distress After Divorce*. In 12th Biennial Conference of International Society for Justice Research, Adelaide, Australia.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(17), 7-31.
- Taş, B., ve İme, Y. (2019). Boşanmış ve Evli Bireylerin Depresyon, İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 14(6), 3491-3503.
- Turner, H. A. (2006). Stress, Social Resources, and Depression Among Never-married and Divorced Rural Mothers. *Rural Sociology*, 71(3), 479-504.
- Uçan, Ö. (2007). Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 10(1), 38-45.
- Uğur, S.B. (2014). *Boşanma Sürecinin Akademisyen Kadınlar Üzerindeki Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Van Tilburg, T. G., Aartsen, M. J., and Van Der Pas, S. (2015). Loneliness After Divorce: A Cohort Comparison Among Dutch Young-old Adults. *European Sociological Review*, 31(3), 243-252.
- Wickrama, K. A. S., Lorenz, F. O., Conger, R. D., Elder Jr, G. H., Abraham, W. T., and Fang, S. A. (2006). Changes in Family Financial Circumstances and the Physical Health of Married and Recently Divorced Mothers. *Social Science & Medicine*, 63(1), 123-136.
- Wright, J. D., (1978). Are Working Women Really More Satisfied? Evidence from Several National Surveys. *Journal of Marriage and the Family*, 40(2), 301-313.

Yavuz, M., ve Akça, M. (2018). Çatışma, Stres, Tükenmişlik ve İşten Ayrılma Niyeti: Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Farklılıkların İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 827-846.

Yıldız, B. (2018). *Çalışan ve Çalışmayan Kadınların Sosyal Görünüş Kaygısı ve Psikolojik İyi Oluş Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Zafar, N., and Kausar, R. (2014). Emotional and Social Problems in Divorced and Married Women. *FWU Journal of Social Sciences*, 8(1), 31-35.

Zafeer, H. M., Maqbool, S., and Yanping, L. (2022). Psychological and Social Factors and Their Impact on Divorced and Married Women: A Case Study from Punjab Pakistan. *Journal of Divorce & Remarriage*, 63(5), 352-373.